

Жара Г. І.

Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка**ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВЕ СПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЇ ЯК СКЛАДОВА
КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

ABSTRACT. Competence requirements for modern competitive teachers make not only in the light of their professional growth and development, but also in the perspective of individual health preservation as personal qualities and as the process of adaptation to the educational environment.

An important task in determining the structure and technology of teacher's individual health preservation competence formation is the diagnosis of emotional and sensory perception of future profession of pedagogical universities students.

An interesting diagnostic material to solve the above problem, in practice, is expressive technique – analysis of paintings on the particular topic.

The study aims to determining the place of the emotional and sensory perception of future profession teachers-training university students in the structure of their individual health preservation using projective technique "painting on the particular topic".

Diagnosing made possible to differentiate the major motivating and dominant values that can be part of educational technology of their individual health preservation competence forming, professional burnout prevention and secondary career guidance.

Keywords: teacher's individual health preservation competence, projective technique, emotional and sensory perception, future profession.

Розвиток суспільства на сучасному етапі цивілізаційних змін висуває оновлені вимоги до вищої освіти, у тому числі й педагогічної. У час стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, відкритих освітніх онлайн-ресурсів, закономірно, змінюється і роль вчителя в освітніх системах. Учителем, за висловом Б. Жебровського, повинен бути той, хто народився «наперед», тобто «на завтра». Компетентнісні вимоги до сучасного конкурентоспроможного вчителя ставляться не тільки в ракурсі його професійного становлення і розвитку, але й у ракурсі індивідуального здоров'язбереження як особистісної якості і як процесу адаптації до умов освітнього середовища [2, с. 318-319].

Структуру та зміст поняття «компетентність індивідуального здоров'язбереження вчителя» та його взаємозв'язок з поняттями «здоров'язбереження особистості», «здоров'язбережувальна компетентність», «індивідуальне здоров'я вчителя», «індивідуальне здоров'язбереження вчителя» описано нами у попередніх дослідженнях [2].

Важливим завданням у визначенні структури і технологій формування компетентності індивідуального здоров'язбереження вчителя є діагностика емоційно-чуттєвого сприйняття майбутньої професії студентами педагогічних ВНЗ. На основі проєктивних методик, які зазвичай застосовуються психологами для визначення особистісних властивостей людини, на нашу думку, можна прослідкувати основні мотиви і ціннісні орієнтації студентів по відношенню до своєї майбутньої професії. Це необхідно як для здійснення вторинної профорієнтації, так і для профілактики порушень здоров'я і передчасного професійного вигорання у педагогічній діяльності, оскільки будь-яка діяльність супроводжується досвідом емоційно-ціннісного ставлення до неї.

Цікавим діагностичним матеріалом для вирішення означеного вище завдання, як показує практика, є експресивні методики – аналіз малюнків на задану тему. Ця діагностика ґрунтується на твердженні, що, малюючи, людина безпосередньо виражає особливості власної особистості, які інтерпретуються за допомогою емпірично перевірених критеріїв [4].

Перевага малюнкових методик, як і всіх проєктивних, полягає в їх високій інформативності, при цьому вони досить прості для виконання, займають небагато часу й не потребують спеціальних матеріалів, окрім олівця й аркуша паперу. Додатковою перевагою такого методу досліджень є їх природність, наближеність до звичних видів людської діяльності. На відміну від інших тестів, малюнкові методики можуть використовуватися багаторазово і часто, не втрачаючи при цьому діагностичного значення [5].

Метою дослідження є визначення місця емоційно-чуттєвого сприйняття майбутньої професії студентами педагогічних ВНЗ у структурі їх індивідуального здоров'язбереження за допомогою проєктивної методики «малюнок на задану тему».

У становленні особистості майбутнього вчителя можна прослідкувати 7 етапів – рівнів розвитку. За структурою вони співпадають з універсальною структурою організму людини та системою взаємозв'язків, визначених В. А. Поляковим [3]. На кожному з цих рівнів здійснюється вплив як на професійний розвиток студента, так і на розвиток його компетентності індивідуального здоров'язбереження [2, с. 319–320].

1. *Психофізичний рівень* характеризується наявністю ресурсів особистості для здобуття професії вчителя. До них слід віднести наявність власне схильності до педагогічної професії, базового рівня здоров'я, певного рівня знань з профільних предметів, необхідних для вступу до ВНЗ, матеріально-побутові фактори, які супроводжують процес навчання.

2. *Емоційно-чуттєвий рівень* обумовлює емоційне відношення студента до себе як до суб'єкта майбутньої педагогічної діяльності і до своєї майбутньої професії як предмету цієї діяльності. Цей рівень передбачає задоволення потреб щодо організації процесу навчання, створення зони професійного комфорту у навчальному середовищі, усвідомлення на чуттєвому рівні свого професійного самовизначення («треба – не треба», «моє – не моє») під час пасивної педагогічної практики.

3. *Ментальний рівень* визначає інтелектуальну, пізнавальну активність студента у здобутті професійно орієнтованих знань і набутті професійного досвіду. Це час першої свідомої спроби занурення у професію під час активної педагогічної практики, «примірювання» професії на себе, порівняння її вимог зі своїми реальними можливостями, а також усвідомлення своїх інтелектуальних потреб у розширенні сфери професійної компетентності.

4. *Соціально-свідомий рівень* є перехідним і доволі критичним у становленні особистості майбутнього вчителя. Він співпадає із завершенням першого (бакалаврського) рівня підготовки, який визначає подальший шлях професійної діяльності або продовження навчання на другому (магістерському)

рівні вищої освіти. Перед студентом постає питання вибору між професійною діяльністю, подальшим навчанням за обраним профілем або його зміною. На цьому етапі актуалізуються необхідність професійного самоудосконалення, набуття авторитету, прагнення до соціального визнання шляхом міжособистісних взаємодій тощо.

5. *Колективно-креативний рівень* передбачає набуття навичок управління своєю діяльністю, налагодження професійних контактів, прояв індивідуалізації у становленні власного стилю викладання під час практик та пробної професійної діяльності, формування умінь будувати стійкі професійні та/або наукові відносини.

6. *Соціально-ієрархічний рівень* передбачає посилення суспільних ієрархічних відносин, визначення соціального статусу випускника як молодого фахівця-вчителя, переорієнтацію системи цінностей і видів діяльності з процесу навчання на процес викладання, зміцнення соціальних зв'язків.

7. *Світоглядний рівень* – це рівень, який визначає самоставлення особистості педагога після завершення навчання у ВНЗ, інтродукції та інтеграції його у педагогічну спільноту як повноцінного її члена. Неодмінним процесом тут є світоглядне переосмислення сенсу професійної педагогічної діяльності і своєї цінності як суб'єкта цієї діяльності.

В експериментальному дослідженні брали участь 47 студентів другого курсу Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Усім їм у процесі тренінгових занять було запропоновано намалювати себе у професії вчителя, яку вони обрали.

Варто відзначити, що 27,7% студентів 2 курсу відразу відмовились виконувати завдання, мотивуючи це тим, що взагалі не бачать себе у професії вчителя і ніколи не будуть працювати за спеціальністю. Для них завдання було трансформоване: їм було запропоновано намалювати, як вони бачать професію вчителя взагалі.

Аналіз малюнків здійснювався шляхом пояснення їх авторами, з уточнюючими запитаннями тренера та інших учасників тренінгів.

Ґрунтуючись на результатах аналізу малюнків на тему «Педагогічна професія» та «Я у професії вчителя» можна було спостерігати основні мотиви та ціннісні орієнтації, які студенти педагогічних ВНЗ вбачають у своїй професії. Серед них можна виділити такі варіанти.

- *Педагогічна професія як цілеспрямована діяльність.* Автори малюнків цієї групи дійсно бачать себе у вчительській професії як повноцінного учасника. Малюки здебільшого кольорові, вчитель знаходиться у колі учнів, як правило, обличчям до них. Їх об'єднує якась спільна діяльність. Характерною рисою цих малюнків є наявність дрібних деталей – навчального обладнання, сонечка, квітів, тварин тощо.

- *Педагогічна професія як соціальний захист.* Часто малюнки монохромні, вчитель зображений на передньому плані малюнка, учні – позаду, при чому здалеку мають схожість з парканом або стіною, яка немов би підтримує вчителя.

- *Педагогічна професія як процес чи явище поза межами основної діяльності.* Такі малюнки більше зустрічаються у студентів-спортсменів або студентів, які здобувають другу вищу освіту і працюють за іншою спеціальністю. Характерною рисою для малюнків цієї групи є зображення себе, одного, у нинішній діяльності (наприклад, спортсмен на п'єдесталі пошани тощо). Часто людська постать на таких малюнках не має обличчя.

- *Педагогічна професія як соціальний осередок.* На цих малюнках зустрічаються зображення вчителя в оточенні дорослих – колег, батьків тощо. Малюнки, залежно від емоційного стану, можуть бути як монохромними, так і кольоровими.

- *Педагогічна професія як диплом про вищу освіту.* Такий тип малюнків часто зустрічається у студентів, які дійсно не передбачають працювати за фахом, а лише прагнуть отримати «корочку».

Висновки.

1. У структурі компетентності індивідуального здоров'язбереження вчителя важливим етапом є емоційно-чуттєвий рівень, який визначає сприйняття студентом своєї майбутньої професії і себе у професії.

2. Діагностування спрямованості студентів педагогічних ВНЗ на професію вчителя за допомогою проективної методики «аналіз малюнка на задану тему» дозволило диференціювати основні мотивуючі та ціннісні домінанти, що може бути складовою педагогічної технології формування у них компетентності індивідуального здоров'язбереження, профілактики професійного вигорання і вторинної профорієнтації.

3. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку вважаємо порівняння типу емоційно-чуттєвого сприйняття майбутньої професії студентами педагогічних ВНЗ, їх стану здоров'я і зони професійного комфорту протягом терміну навчання.

Список використаних джерел

1. Жара Г. І. Соціальні аспекти формування індивідуального здоров'язбереження вчителя у сучасному освітньому вимірі / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст]. Вип. 129. Т. III / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. – 380 с. (Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт). – С. 132–135.
2. Жара Г. І. Структура компетентності індивідуального здоров'язбереження вчителя у системі неперервної педагогічної освіти / Г. І. Жара // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 36, Том III (63) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Київ : Гнозис, 2015. – 582 с. – С. 313–323.
3. Поляков В. А. Универсология / В. А. Поляков. – М. : Амрита-Русь, 2004. – 320 с.
4. Проективний метод [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн 2010 – 2016. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15060913/psihologiya/anketuvannya_intervuyuvannya#406.
5. Проективні методики дослідження особистості [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн 2010 – 2016. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15931106/psihologiya/proektivni_metodiki_doslidzhennya_osobistosti.